

més activa, augmenta l'autonomia dels alumnes, millora els resultats acadèmics d'aquells que presenten més dificultats d'aprenentatge, redueix l'absentisme i fa més intensa la interacció entre el professor i l'alumne. Tanmateix, creiem que en apropar alumnes geogràficament allunyats, s'obren noves vies d'intercanvi d'experiències i vivències, no només entre els alumnes, sinó també entre els professors.

L'aprenentatge dels continguts, en aquest cas econòmics, a 3r d'ESO a partir de qüestions socials rellevants i controvertides, requereix temps per a la reflexió i la discussió, per a la maduració de les idees i l'aprofundiment en els continguts a partir de la investigació personal i en grup dels alumnes. Requereix, en definitiva, apropar-nos a les representacions que del món, no només econòmic, tenen els adolescents, aprofundint en determinades idees, deconstruint-ne d'altres i introduint nous conceptes per tal de crear coneixement significatiu que els sigui útil. –

Bibliografia

Delval, J. (2013). *El descubrimiento del mundo económico por niños y adolescentes*. Madrid: Morata.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. (2007). *Generalitat de Catalunya*. Recuperado el 28 de 04 de 2015, de <http://dogc.gencat.cat/ca/>

Hessel, S. (2011). *Indigneu-vos!* Barcelona: Destino.

Molina, J.A. i Travé, G. (2014). Concepciones y prácticas del profesorado de economía sobre el uso de materiales curriculares: Un análisis exploratorio. *Enseñanza de las Ciencias Sociales*, 13, 71-83.

Nussbaum, M. (2012). *Las fronteras de la justicia*. Barcelona: Paidós

Oller, M. (1999). Trabajar problemas sociales en el aula, una alternativa a la transversalidad. En T. García Santamaría (Ed.), *Un currículum de Ciencias Sociales para el siglo XXI* (p. 123-129). Logroño: Díada Editora-Universidad de La Rioja.

Sen, A. (2010). *La idea de la justicia*. Madrid: Taurus.

6. Som igual de diferents. Experiències d'aprenentatge en ensenyament secundari

Joaquín Aparici Martí

Fa ja alguns anys vam treballar en una classe de secundària un text d'Horace Miner que va sorprendre als alumnes. Títulat "Los Sonacirema", tractava sobre el bruixot d'una tribu de caníbals al qui li feia aversió cert ritual bucal relacionat amb la integritat moral, l'acceptació social i fins i tot la recerca de parella, que desenvolupava l'altra tribu, la dels Sonacirema, ritual que s'iniciava en la tendra infantesa i durava tota la vida (Miner, 1956). El alumnes ja van quedar copsats a l'observar com un ésser, el bruixot, que es menjava a persones, és a dir, un antropòfag, paral·lelament sentia repulsió per aquell ritual bucal (que certament als alumnes tampoc els agradava) i que es suposava permetria millorar la fibra moral de l'individu que el practicava. Després d'uns minuts de debat a classe, opinant i explicant els alumnes el que pensaven tant del bruixot com del que feien els Sonacirema, finalment algú se'n va adonar, i girà el mot de la tribu sorgint, llavors, "Els Americans". En eixe moment, tots van veure que aquell ritual bucal que els semblava estrany, realment el practicaven quasi de forma diària ells mateixos. Sols s'havia de canviar la perspectiva. L'ablució bucal, els pols màgics, el raspall de pèl de porc, els moviments formals, etc. S'assimilaren ràpidament en la ment dels alumnes amb l'ortodòncia, el raspall amb la pasta dentífrica, i el raspallat. Fins i tot, algú va recordar al ratolí Pérez. En eixe moment ho van entendre. Com canvien les coses segons la perspectiva des d'on s'observa!

Els occidentals hem dissenyat i organitzat el món considerant-nos el melic d'aquest, és a dir, que durant segles tot havia de girar al voltant dels nostres interessos. Érem, efectivament, el centre de tot. I si alguna cosa no entrava als nostres paràmetres, ho forçàvem fins que tinguera cabuda, o directament ho minusvaloràvem, arribant fins i tot al menyspreu més absolut (Calvo, 1989). Però avui, amb la immediatesa de les informacions, i amb la globalització total de la societat planetària, tots estem en disposició de ser el melic del món. I llavors, en eixe moment, les perspectives es multipliquen. Nosaltres veiem i opinem. Però els altres també ens veuen i opinen.

Com seria la versió de la colonització del continent americà si la història que en Occident ensenyem als nostres alumnes la contaren aquells indígenes? Objectivitat o subjectivitat? Si canviava la perspectiva, canviaria el relat històric, és a dir, perspectives variades farien que un mateix fet històric semblara completament diferent? Però la realitat és que el fet està ahí. Sols canvia l'enfocament en el seu tractament.

Per tant, vam decidir començar a treballar millor un aspecte com l'empatia. Intentar que l'alumnat es ficara en la pell d'un altre, coneguera la seua vida i cultura, les seues dificultats i mancances, etc. Es podria aprofitar no sols per millorar l'aprenentatge general, sinó també l'educació cívica, el respecte a la vida, el companyerisme a classe, entendre el problema dels refugiats, etc. Ja havíem començat amb treballs puntuals i d'orientació, com comprovar l'existència d'un currículum escolar que ens pot conduir a un cert racisme geogràfic (Bale, 1989: 38-41), la creació de còmics on ells podien representar a altres persones (Sandoya, 2016: 165-167), o apropar-los, per exemple, a diversos instruments musicals tradicionals d'altres geografies del món (Enric-Aparici, 2015).

Experiències

Però la realitat és que després del text dels Sonacirema estaven molt més receptius i per tant era molt convenient aprofitar-ho. Així que vam plantejar-nos unes noves situacions per treballar l'empatia, vinculada (per deformació professional, doncs som professors d'història i didàctica) a la cultura i a la pròpia història, però propera, immediata, fàcil i accessible, coneguda (Ramiro, 1998). Açò és el que vam fer.

Experiència 1

Un dia els vam ensenyar un vídeo d'uns músics magrebins. Vestits amb la típica "*chilaba, babuchas y gorro fez*", aquelles persones feien música amb una espècie de flauta i amb un violí de forma quadrada que es tocava de forma vertical. Els nostres alumnes esclataren a riure. La sensació era curiosa. Sense saber que el que estaven veient era un element molt tradicional de la cultura i folklore magrebins, el somriure que els produïa incloïa una sensació de comicitat com reflectien alguns dels seus comentaris (- mira com van vestits; - i això que sona és música?). Després d'uns minuts en els quals van tindre l'oportunitat d'explicar el perquè de la seua reacció i les seues paraules, els vam ficar un altre vídeo. Resulta que al centre educatiu on ells estan, un dels mestres, el de música, havia aconseguit que bona part de l'alumnat de secundària formara part de la banda del centre. En la localitat, la festa per excel·lència és la de les Falles, i al març, el centre en plantava una i després la cremava. Durant eixa setmana, la banda tocava instruments tradicionals com la dolçaina i el tabalet. Vestits amb la típica brusa negra i el mocador al coll, el vídeo els mostrava, als mateixos alumnes que feia uns minuts reien veient als magrebins, vestits ells ara amb indumentària tradicional, ... i fent música. La pregunta que vam formular fou, - què passaria si aquest vídeo l'estigueren veient alumnes d'un centre magrebí? Riurien com heu fet vosaltres? La cosa donava què pensar. Però per a eixa sessió ja era prou. Ja els havíem donat alguna cosa què pensar. Calia clavar-se en la pell de l'altre per veure que sentís.

Experiència 2

Uns dies després vam ficar una altra imatge. Es tractava d'una xica hindú amb vestit de gala, amb el vel al cap, els ulls maquillats, pírcing al nas, arracades a les orelles, i una estranya posició dels braços i les mans que recordava la forma d'un gran triangle. A classe, algun somriure es va escapar, però no tants com amb el vídeo dels músics magrebins. Els donarem uns minuts per comentar la imatge i que indicaren què en pensaven d'aquella. Alguns comentaris feren referència a que com era possible que anaren vestits així. Que no ho acabaven d'entendre. Per això, a continuació, se'ls invità a veure la fotografia d'una fallera. I llavors van començar a entendre la dinàmica i l'objectiu de la sessió. La fallera, maquillada, amb el típic toc als cabells (rodetes), amb la "teja i punxons" que l'acompanyen, amb uns vestits molt elaborats i costosíssims, saludant amb la mà, seguint una determinada trajectòria i posició. I algunes de les nostres alumnes, que havien estat falleres de menudes, s'emocionaren. Quina diferència hi havia entre una xica i l'altra? Realment cap. És la cultura, el folklore, la història, la tradició. Sols calia canviar la perspectiva. Sols feia falta ficar-se en el lloc de l'altre per entendre-ho.

Experiència 3

Passats uns dies, vam tornar sobre el tema amb una nova proposta. Unes imatges dels ballarins turcs "derviches giròvagos", que amb un vestit format per una falda ampla de vol, i el "sicke" al cap (un barret més llarg que el fez magrebí), ballen donant voltes de forma ininterrompuda amb el cap de costat, mentre la falda s'eixampla pel moviment circular oferint una visió atractiva per al turista, però de gran contingut emocional i religiós per als que ballen. En acabar el vídeo ja no s'escolten comentaris graciosos. Tots i totes estan a l'aguait del que vindrà a continuació. Sembla que han entès el motiu del ball, de la indumentària, ... i també el propòsit del mestre. Per això, quan a continuació se'ls fica el vídeo del curs anterior on ells eixen a ballar el típic playback del festival de juny ... els somriures i els comentaris eren ja molt diferents. Es veien graciosos, ells i elles. Però també sentien l'emoció dels pares i mares que estaven baix de l'escenari, gravant amb els mòbils l'actuació, perquè en queda record d'aquella. I ells reconeixien que s'ho havien passat molt bé durant l'assaig, i després durant la representació. I que possiblement, també els derviches giròvagos es sentien orgullosos i satisfets del que feien.

Experiència 4

Finalment, vam finalitzar aquesta immersió empàtica, cultural i emocional, amb una última proposta, radicalment distinta en quant a la temàtica. Es tractava ara de col·

pejar l'inconscient amb imatges gastronòmiques i certes històries. El relat començava explicant-los com uns amics vinguts des d'Anglaterra per passar uns dies a casa, havien gaudit de la típica paella del diumenge que fa la iaia. Tots sabem que la paella es pot fer amb peix, verdura o carn. L'aspecte del paelló, amb l'arròs i la carn, semblava imponent. L'aroma que en sortia inundava tot el pati on la iaia cuinava. Als anglesos se'ls feia la boca aigua. Tot estava a punt. I llavors preguntaren quin tipus de carn era el que estava al paelló. En la dieta mediterrània, el conill en forma part important.

- Conill! Però sou bàrbars o què? Com podeu menjar-vos un animal de companyia, tan blanquet i bonic? Uf, nosaltres no en podem.

Òbviament, aquesta anècdota feu gràcia als alumnes. –Mira que en són de “rars” estos anglesos! Menjar conill és típic d'ací. Quin lleig li han fet a la iaia- pensaven. I llavors els vaig invitar a veure un dels menjars típics que es van oferir a Corea del Sud durant les olimpíades de fa uns pocs anys, no tants. En la tenda, i dins de les gàbies, vius, podíem trobar qualsevol varietat de gos.

- Gos! Però eixos coreans estan mal del cap o què passa? Com poden menjar-se un animal de companyia tan fidel a l'home?

I continuarem l'experiència culinària. En la següent imatge vam veure a una persona d'un determinat indret de l'Àfrica central menjant un aliment que els procurava un bon nodriment. Es tractava d'un cuc del tamany del nostre dit polze. La cara dels alumnes reflectia allò que en pensaven de menjar això. Però després els vaig indicar un menjar de luxe en cert restaurant de París, pel qual es pagava veritablement una quantitat d'euros considerable, “Les escargots”. Pocs en un plat, i amb uns coberts especials per poder menjar-los. Els alumnes van comentar que era una tonteria pagar tants diners per una cosa típica de la dieta de les nostres terres. Quasi tots i totes havien menjat en alguna ocasió el caragol picant acompanyat de pernil i embotit, típic de moltes festes de poble. Cassola feta també per la iaia, plat ple de caragols, i amb els furgadents, traient la molla i deixant la closca. I en eixe moment van entendre que, realment, no hi havia gran diferència entre aquell cuc africà, i eixa mena de bavosa de la terra, a no ser el fet que un aliment estava cru i l'altre bullit. Tot i així, per què aquella inicial situació de rebuig? Tot depenia des de la perspectiva des d'on s'observava.

Conclusió

Després de finalitzades les sessions, semblava al menys que aquells alumnes havien aconseguit momentàniament ficar-se en la pell de l'altre, entendre'l, i fins i tot experimentar emocions com els altres. També semblava que havien entès que les diferències entre persones provenen de la tradició cultural així com de l'adaptació al medi natural de cada indret, però que aquestes diferències simplement donaven una certa identitat grupal. I que per tant no podíem considerar a uns o a altres per damunt o per sota de la resta, sinó que efectivament allò important era que per damunt de tot això estava la persona, l'ésser humà. Llavors van entendre que realment tots erem

igual de diferents. I això servia, i molt, per a la vida en societat, una societat cada vegada més convulsa i menys empàtica.

Bibliografia

Bale, J. (1989). *Didáctica de la geografía en la escuela primaria*. Madrid: Ediciones Morata-Ministerio de Educación y Ciencia.

Calvo, T. (1989). *Los racistas son los otros. Gitanos, minorías y Derechos Humanos en los textos escolares*. Madrid: Popular.

Miner, H. (1956). Body ritual among the Nacirema. *American Anthropologist*, 58, 503-507.

Ramiro, P. (1998). Tòpics i estereotips : una clau per a treballar la interculturalitat i els valors. *Actes de la cinquena trobada de sociolingüistes catalans*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Ramiro, P i Aparici, J. (2015). *Quin instrument prefereixes?*. València: Babilonia. Associació Cultural de València.

Sandoya, M. A. (2016). *Enseñar ciencias sociales. 35 actividades para desarrollar capacidades*. Barcelona: Edicions UOC.